

1 Bed kasteel De Haar. Foto: Helicon, 2003.

Collectiemanagement

Historic Houses methodiek

Helicon wordt vaak betrokken bij projecten in historische binnenruimtes. Het gaat hierbij om voorbereidingen voor restauratie van het pand, zoals collectieverplaatsingen en -registratie. De uitdaging van deze projecten is het snel en doeltreffend vastleggen van details en onderlinge samenhang tussen collectie en het historisch interieur. Dit heeft geleid tot ontwikkeling van het locatieregistratiesysteem.

Foekje Boersma, Kirsten de Vries

In 2001 werd Helicon betrokken bij de voorbereidingen van de restauratie van kasteel De Haar in Haarzuilens. In 1892 is, onder leiding van architect P.J.H. Cuypers,^[1] begonnen met de herbouw van dit gebouw op de funderingen van het oorspronkelijke middeleeuwse kasteel. Cuypers interesseerde zich hierbij niet uitsluitend voor de architectuur, maar ook voor het interieur en alle decoratieve elementen die daarin konden worden verwerkt, vandaar dat men ook wel spreekt van een 'Gesamtkunstwerk'. Rond 1994 werd bekend dat de middeleeuwse funderingen niet bestand waren tegen het gewicht van het immense gebouw en werden verzakkingen geconstateerd.^[2] Om ernstig verval te voorkomen is een plan opgesteld voor de grootschalige restauratie van het pand. Tijdens de voorbereiding van de restauratie werd het kasteel door diverse experts, zoals bouwhistorici, architecten en installatiedeskundigen onder de loep genomen.^[3] In opdracht van het bestuur

van de Stichting Kasteel de Haar is er een plan van aanpak geschreven voor omgang met de collectie tijdens de restauratieperiode, waarbij onder meer wordt ingegaan op de registratie en conservering.^[4]

Aangezien het kasteel een *Gesamtkunstwerk* is, is de relatie tussen roerend en onroerend goed heel belangrijk.^[5] Immers, een bed kan los staan in de ruimte, of geïntegreerd zijn in de lambrisering (afb. 1). De hierboven genoemde deskundigen verwerken de uit hun onderzoek verkregen informatie over het algemeen in databases. Deze databases zijn meestal op geen enkele manier aan elkaar gekoppeld, waardoor het raadplegen en uitwisselen wordt bemoeilijkt. Er is daarom een voorstel gedaan om deze informatie te koppelen door middel van een gemeenschappelijke 'sleutel', te weten het locatieregistratienummer.

Overwegingen voor een uniforme locatieregistratie:

- De behoefte bestond om te streven naar uniformiteit in het aanduiden van locaties. Zo komt het geregeld voor dat sommige ruimtes in een historisch interieur in de loop van de tijd diverse benamingen hebben gekregen. In kasteel De Haar wordt bijvoorbeeld kamernummer 11, ook wel de 'witte kamer' of de 'slaapkamer van de barones' wordt genoemd.^[6]
- De registratie van objecten in een historische ruimte kan niet per definitie op dezelfde wijze worden benaderd als bij museumobjecten. Het gaat hier immers niet alleen om het object zelf, maar ook om de omgeving ervan. Zo kan het van belang zijn te weten waar in de ruimte het object zich bevindt en kan historische informatie over de ruimte of het gebouw van waarde zijn voor het object. In feite is hier meer sprake van een archeologische benadering.
- Een object in een historische ruimte heeft vaak nog een func-

2 Keuken kasteel De Haar. Foto: Helicon, 2003.

tie. Zo kan het als standplaats fungeren; bijvoorbeeld in geval van een kast met inhoud, waarbij deze kast de standplaats is voor de objecten erin. Bij een servies uitgesteld op een eettafel is de tafel naast object ook de standplaats van het servies. Een ander voorbeeld is een doosje knopen, dat zich in een naaimand bevindt. Deze mand staat in een kast. De mand is de standplaats van het doosje knopen, en de kast is de standplaats van de mand.

- Objecten kunnen verschillende (tijdelijke) standplaatsen hebben omdat een historisch gebouw voor verschillende doeleinden kan worden gebruikt; bijvoorbeeld als museum, als woning of locatie voor evenementen. Ter gelegenheid van een trouwerij wordt de eetzaal van het kasteel tijdelijk ingericht voor deze ceremonie. Objecten worden dan verplaatst en dienen na afloop weer op de juiste plek te worden teruggezet. Deze handelingen worden vaak uitgevoerd door personeel dat op het geheugen vertrouwt. Als zij bij de terugplaatsing afwezig zijn, kan een object zoek raken. Ook in het geval van een restauratie waarbij een object voor langere tijd moet worden verplaatst, kan niet meer op het geheugen van individuele personen worden gebouwd. Bij het toekennen van locatieregistratienummers is het voor de medewerkers duidelijk w ar het object voor welk evenement heen moet. De praktijk van in de haast opgestapelde meubels in een ruimte hoeft niet meer voor te komen, omdat van tevoren kan worden uitgezocht hoeveel en welke objecten in een bepaalde ruimte kunnen worden geplaatst. Naast tijdswinst zorgt dit ook voor een significante risicovermindering van schade aan objecten.
- Het vinden van samenhang tussen collectie en pand is uiterst belangrijk voor de conservering van objecten. Zo kan het feit dat een meubel is beschimmeld wijzen op slecht voegwerk in

de buitenmuur. Daarnaast kan worden voorkomen dat onderhoud en bouwkundige herstelwerkzaamheden gevolgen hebben voor de conditie van de aanwezige objecten. Het vervangen of herstellen van een raamkozijn bijvoorbeeld, beïnvloedt het klimaat in een ruimte nadelig, en tijdens dergelijke werkzaamheden zal de collectie moeten worden veilig gesteld. Door het gebruik van een uniform locatieregistratiesysteem zijn verbanden snel te leggen; met andere woorden, het is exact bekend welke objecten verplaatst moeten worden.

Locatieregistratienummering

Om tot uniformiteit te komen, waardoor koppeling van gegevens mogelijk is, is een methodiek ontwikkeld waarmee locatieregistratienummering kan worden toegekend, zowel voor bouwonderdelen als roerende en onroerende collectie.

Naast verschillende benamingen voor een ruimte (zoals eerder al geïllustreerd) komt het ook voor dat de wijze van nummering onduidelijk is. Bijvoorbeeld de term 'links' en 'rechts': is dit van binnenuit gezien of van buitenaf? Om deze onduidelijkheden tegen te gaan, zijn tussen de verschillende betrokken partijen afspraken gemaakt over de locatienummering. Iedere discipline, of het nou de beheerder is of de architect, gebruikt dezelfde wijze van nummeren.

De basis voor de locatienummering bestaat uit het consequent nummeren van links naar rechts, van beneden naar boven en van buiten naar binnen, uitgaande van een vast startpunt. Met een datastring van cijfers worden het gebouw, de verdieping, de ruimte en het bouwonderdeel aangegeven. Met letters wordt een bepaald niveau aangeduid, werkend van beneden naar boven. Bijvoorbeeld een pan in de keuken van kasteel De Haar (afb. 2) heeft als locatienummer: S.17.2.2.ca.4; hetgeen betekent de verdieping (souterrain), ruimte 17, het wandoppervlak 2, de ingebouwde kast 2, de plank in de ingebouwde kast (ca) (i.e. een niveau), en het zoveelste object (4) op deze plank (zodat een volgorde van objecten ten opzichte van elkaar op de plank kan worden vastgelegd). Stel nu dat de architect herstelwerkzaamheden moet uitvoeren aan de wand achter de kast, dan gebruikt hij het nummer S.17.2 om deze locatie aan te geven. Bij uitvoer van de werkzaamheden is dan bekend welke objecten en bouwonderdelen gerelateerd zijn aan dit wandoppervlak en welke dus moeten worden verplaatst of beschermd.

De locatieregistratienummering is in kasteel De Haar geheel doorgevoerd en de bij de restauratie betrokken partijen werken allen met deze methodiek. Omdat de gebruikelijke museumregistratiepakketten tot op heden niet de mogelijkheid bieden om een dergelijke locatieregistratie uit te voeren, heeft Helicon (in samenwerking met onder meer Adlib) een aanvulling op het bestaande Adlibpakket ontwikkeld, die binnenkort op de markt komt.

Foekje Boersma en Kirsten de Vries zijn respectievelijk als senior consultant en consultant werkzaam bij Helicon conservation support b.v.

- [1] F. van Burkom, e.a., Vier eeuwen leven in toen. Nederlandse interieur in beeld, Zwolle (Waanders Uitgeverij), 2001, p. 208-211.
- [2] Anon, Kasteel de Haar, (Christies Amsterdam b.v.) Amsterdam, 1998, p. 10-13.
- [3] BBA, Bureau voor Bouwhistorisch en Architectuurgeschiedenis v.o.f., Interieur Kasteel de Haar proefonderzoek, Utrecht, 2001 (niet gepubliceerd).
- [4] Boersma, F.S., Collectie Uit en Thuis, (Helicon), Alphen aan den Rijn, 2001 (niet gepubliceerd).
- [5] Potters, M. e.a., Inventaris van het bouwdoos De Haar, (Nederlands Architectuurinstituut) Rotterdam, 2001 (niet gepubliceerd).
- [6] De Fabryck – Bureau voor Bouwhistorisch Onderzoek, Concordans Kasteel de Haar, Utrecht, 2001 (niet gepubliceerd).